

three fundamental principles: to employ the sound narrative instead of a tradition verbal text, to use the archetypal structures of the folktale, and to utilize the international signs of body language» (σσ. 267 εξ.). Αυτό το «σύστημα» συνδυάζεται με μια σειρά από «σχολές» υποκριτικής που υπήρχαν από την αρχή του αιώνα (Στανισλάφοβι, Steiner, Craig, Meierhold, Reinhardt, Laban κτλ.), αλλά τον συνδέει και με πιο σύγχρονες εκφάνσεις και εξελίξεις (Grotowski, Barba, Schechner, Lecoq κτλ.). Ακολουθούν οι σημειώσεις (σσ. 271 εξ., και με ρωσικά παραθέματα στα κυριλλικά), η βιβλιογραφία (σσ. 317 εξ.), το ευρετήριο (σσ. 335 εξ.). Πρόκειται για μια εξαιρετική μονογραφία, που οδηγεί ιστορικά και μεθοδολογικά σε βάθος και μας παρουσιάζει άλλη μια συναρπαστική μορφή της ρωσικής πρωτοπορίας, που ως τώρα δεν έχει προσεχθεί αρκετά. Ωστόσο η ανάγνωση του τόμου δεν απαλλάσσει από το διάβασμα των ίδιων των γραπτών του Μιχαήλ Τσέχοφ, για να σχηματίσει κανείς μια ευκρινέστερη ιδέα για τη «μέθοδο» του, η οποία έχει και μεταφυσικές και μυστικιστικές διαστάσεις.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

Π. Δ. ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΗΤΡΗΣ

Τα «καλά εργαλεία»: ένας συστηματικός χάρτης
της νεοελληνικής φιλολογίας

Π. Δ. Μαστροδημήτρης, Εισαγωγή στη νεοελληνική φιλολογία,
έβδομη έκδοση, Εκδόσεις Δόμος 2005, σσ. 803

Έργο ζωής, που οφείλει την αρχική του σύλληψη στις ανάγκες της ακαδημαϊκής διδασκαλίας και εμπεριέχει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός «έργου εν προόδω» (work in progress), είδε για πρώτη φορά το φως της δημοσιότητας το 1974. Έκτοτε ακολούθησαν σε τακτά διαστήματα αναθεωρημένες και επηυξημένες εκδόσεις, με την προσθήκη όχι μόνον βιβλιογραφικών λημμάτων και πληροφοριών αλλά και νέων κεφαλαίων, διευρύνοντας κάθε φορά αισθητά το εύρος και την υφή των πληροφοριών. Ο συγγραφέας ελάμβανε σοβαρά υπόψη του τις εκάστοτε παροτρύνσεις της κριτικής, άκουγε με προσοχή τις υπομνήσεις νεοελληνιστών, προσφέροντας με ολοένα και μεγαλύτερη πληρότητα μια δεξαμενή γνώσεων.

Αυτή η κοπιώδης συναγωγή και επεξεργασία των στοιχείων που συνθέτουν έναν πολύμορφο χάρτη και σκιαγραφούν το τοπίο και την ευρυχωρία των νεοελληνικών φιλολογικών σπουδών από τη γένεσή τους ως σήμερα οφείλεται στην υπομονή και ατέμνη επιμονή του Παναγιώτη Δ. Μαστροδημήτρη, Ομότιμου σήμερα Καθηγητή της Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Υπομονή, επιμονή και συστηματικότητα συνιστούν την ουσία και τις αρετές του εγχειρήματος.

Θα ήθελα καταρχήν να σταθώ σε μια παρατήρηση του Γ. Π. Σαββίδη (1966), με αφορμή τον αριθμητικό προσδιορισμό των νεοελληνιστών από τον Εμμ. Κριαρά, το 1964: «Είκοσι περίπου είναι οι [Έλληνες] μελετητές της νεοελληνικής γραμματικής». Επίγνωση λοιπόν μιας ολιγάριθμης κοινότητας μεσούντος του 20ού αιώνα και πλήρης ανατροπή της εικόνας μέσα στα πενήντα περίπου χρόνια που ακολουθούν. Καθώς επισημαίνει ο κ. Μαστροδημήτρης στο σημειώμά του για την έβδομη έκδοση σχετικά με την ανάδυση των νεοελληνικών σπουδών που ξεκίνησε στον φθίνοντα 19ο αιώνα, κυρίως με τη γενιά του '80: «Επειτα

από την αποφασιστική θεμελίωση και αυτονόμηση του τομέα αυτού, που πραγματοποίησαν οι εκπρόσωποι της γενεράς 'φιλολογικής γενιάς του '30' και οι άμεσοι διάδοχοί τους, και σε μεγάλο βαθμό χάρη στην αξιοποίηση από τους νεώτερους των κατευθύνσεων που εκείνοι προσδιόρισαν, για πρώτη φορά σήμερα ο νεοελληνιστής αισθάνεται ότι τουλάχιστον οι βιβλιογραφικοί ρυθμοί και οι συλλογικές διαδικασίες που τον περιβάλλουν – τηρουμένων πάντα των αναλογιών σε σχέση με τα άλλα και ιστορικούς προνομούχα αντικείμενα των ελληνικών σπουδών (εννοεί τα διεθνή καθιερωμένα αντικείμενα της αρχαίας και βυζαντινής γραμματείας) – έχουν αποκτήσει τον χαρακτήρα μιας κυκλικής επάρκειας. Πρόκειται για πραγματική εξέλιξη, με σαφώς ανοδικό τον κύριο και κρίσιμο ποιοτικό δείκτη της...». Πολλά συντελούν σ' αυτήν την άθηση και την αυτονόμηση των νεοελληνικών σπουδών: η ανάπτυξη θεσμικών πλαισίων, ερευνητικών φορέων και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, η καθιέρωση των μεταπτυχιακών κύκλων σπουδών, που συνεπάγονται τη συνεχή διεύρυνση του φυσικού, ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και η ανανέωση του θεωρητικού εξοπλισμού των νέων μελετητών, ο γόνιμος διάλογος με τις νέες τάσεις και μεθόδους.

Η Εισαγωγή στη Νεοελληνική Φιλολογία αρθρώνεται σε τρία μέρη που υποδιαίρονται σε επί μέρους κεφάλαια. Το Πρώτο μέρος με γενικό τίτλο «**Επιστήμη και αντικείμενο της νεοελληνικής φιλολογίας**» παρέχει τον ορισμό των εννοιών (κεφ. Α'), οριοθετεί τον χώρο δράσης και την ιστορική πορεία του Νέου Ελληνισμού (κεφ. Β'), επισκοπεί το γλωσσικό ζήτημα (κεφ. Γ') και στο εκτενές τελευταίο κεφάλαιο (Δ') αναφέρεται διεξοδικά στη λογοτεχνική παραγωγή από τις απαρχές της νεοελληνικής γραμματείας (υστεροβυζαντινή περίοδος) ως τις μέρες μας. Υποδειγματικά υπομνηματισμένο για μια τόσο ευρεία χρονική περίοδο ακολουθεί την καθιερωμένη διάκριση των τάσεων και ρευμάτων της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Το Δεύτερο μέρος, με τίτλο «**Νεοελληνικές φιλολογικές σπουδές**», αποτυπώνει τον καταστατικό χάρτη της επιστήμης σε δύο πυκνά κεφάλαια. Το κεφ. Α' «Τα ιστορικά και τα προσωπογραφικά της νεοελληνικής φιλολογίας» καταγράφει και παρουσιάζει με εύστοχες παρατηρήσεις τους έλληνες κριτικούς της λογοτεχνίας, τους φιλολόγους και τους ξένους νεοελληνιστές. Ευοίωνο σημείο των καιρών μας είναι πως ακόμη και από αυτήν την τόσο λεπτομερειακή περιγραφή απουσιάζουν αρκετοί από τους νεώτερους ερευνητές, απόδειξη των γοργών ρυθμών με τους οποίους ανδρώνεται μια ακόμη γενιά φιλολόγων νεοελληνιστών. Στο κεφ. Β' καταγράφονται ερευνητικοί φορείς, συνέδρια και περιοδικά. Όλα αυτά λειτουργούν ασφαλώς ενδεικτικά και δεν είναι δυνατή, ακόμη και σε αυτό το στάδιο συγκομιδής, μια εξαντλητική παρουσίαση. Μικρή αποτυχία, κατά τη γνώμη μου, είναι η συμπεριληψη αμιγώς ερευνητικών φορέων (που συγκροτούν δηλαδή συμπαγείς εργασιακούς χώρους) με συσπειρώσεις τύπου Εταιρειών, των οποίων η όποια δράση δεν μπορεί παρά να είναι συγκυριακή και όχι θεσμικού χαρακτήρα.

Το Τρίτο μέρος φέρει τον τίτλο: «**Κλάδοι της νεοελληνικής φιλολογίας**» και πραγματεύεται στα επί μέρους κεφάλαια που το συγκροτούν τους τομείς της βιβλιογραφίας (κεφ. Α'), της ιστορίας της λογοτεχνίας (κεφ. Β'), της κριτικής της λογοτεχνίας – λογοτεχνική και φιλολογική κριτική καθώς και συγκριτολογικές προσεγγίσεις, που περιορίζονται ωστόσο στο παραδοσιακό πλέον πεδίο των πηγών και επιδράσεων (κεφ. Γ'), της εκδοτικής – κριτικές, φιλολογικές εκδόσεις νεοελληνικών κειμένων, αλληλογραφίες, ημερολόγια, απομνημονεύματα και αυτοβιογραφίες, κ.λπ. (κεφ. Δ'), της ερμηνείας και αισθητικής ανάλυσης (κεφ. Ε'), της γλωσσικής έρευνας και κωδικοποίησης, λεξικογραφικά δηλαδή (κεφ. Στ'), της μετρικής (κεφ. Ζ') και της θεωρίας της λογοτεχνίας (κεφ. Θ'). Οι πλούσιες βιβλιογραφίες που συνοδεύουν υποστηρικτικά αυτό το τμήμα του βιβλίου συνιστούν ένα από τα μεγάλα του

πλεονεκτήματα. Εκκινώντας από μια παραδοσιακή, κατασταλαγμένη και ορισμένως καλοδεχόμενη θέαση των φαινομένων ο σ. διαιρεί, προκειμένου να κατατάξει, αλληλοσυμπληρούμενα τμήματα της νεοελληνικής επιστήμης, πυρήνες που βαλμένοι μαζί συγκροτούν τον φιλόλογο νεοελληνιστή, καθώς π.χ. η βιβλιογραφία και η εκδοτική πολιτική συνεπικουρούν τον ιστορικό και τον θεωρητικό της λογοτεχνίας, αλλά στο ίδιο δεν αποσκοπούν και η λεξικογραφία και η μετρική;

Με την άρτια δομή του, την πληθώρα και την ακρίβεια των πληροφοριών του, γραμμένο με μεράκι, με συστηματική σκέψη και με εννοιολογική καθαρότητα, συνιστά ένα εγχειρίδιο απολύτως χρήσιμο στις ανώτερες βαθμίδες της εκπαίδευσης, απαραίτητο για τον φιλόλογο-καθηγητή, για τον σπουδαστή της φιλολογίας και ευρύτερα τον νεοελληνιστή, έναν πολύτιμο βιβλιογραφικό οδηγό για τους θεράποντες της νεοελληνικής γραμματείας, αποτελεί ένα «καλό εργαλείο», όπως θα τόνιζε και πάλι ο Κ. Θ. Δημαράς.

ANNA ΤΑΜΠΑΚΗ